

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ФОНЕТИКО-ФОНЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ю. В. Рібцун, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, м. Київ

*Продовження. Початок див. № 10 (2012).
Див. таблицю «Логопедична мозаїка» на с. 3–9.*

Показниками сформованості фонетико-фонематичної компетентності дошкільника можуть виступати:

- інтерес до звукового оформлення мовлення;
- вміння помічати помилки у власних висловлюваннях і мовленні оточуючих;
- здатність вимовляти всі мовленнєві звуки в різних фонетичних позиціях і формах мовлення, чітко диференціювати їх;
- вміння правильно вимовляти слова різної складової структури, здійснювати їх складовий поділ;

- виконання елементарного звукового аналізу на фоні ряду ізольованих звуків, складів і зі складу слова;
- прогнозування на фонологічному рівні та цілісне читання слів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Рібцун О. Г.* Конструювання з паперу / Ольга Рібцун, Юлія Рібцун. — К. : Літера ЛТД. — 2011. — 32 с.
2. *Рібцун О. Г.* Малювання крок за кроком / О. Г. Рібцун, Ю. В. Рібцун. — К. : Літера ЛТД, 2011. — 64 с. : іл. — (Я — чарівник)
3. *Рібцун О. Г.* Пластилінові фантазії / Ольга Рібцун, Юлія Рібцун. — К. : Літера ЛТД. — 2010. — 32 с.
4. *Рібцун Ю. В.* Граємо — мову вивчаємо / Ю. В. Рібцун, О. Г. Рібцун. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2012. — 64 с.
5. *Рібцун Ю. В.* Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / Юлія Валентинівна Рібцун. — К. : Освіта України, 2011. — 292 с.
6. *Рібцун Ю. В.* Закріплюємо правильну вимову / Юлія Рібцун // Дошкільне виховання. — 2007. — № 11. — С. 16–17.
7. *Рібцун Ю. В.* Мовленнєві намистинки для маленької дитинки : навч.-метод. посіб. / Ю. В. Рібцун. — К. : Літера, 2010. — 160 с.
8. *Рібцун Ю. В.* Словничок для діточок : пароніми : метод. посіб. / Ю. В. Рібцун, О. Г. Рібцун. — К. : Світлич, 2012. — 136 с.
9. *Тищенко В. В.* Як навчити дитину правильно розмовляти: від народження до 5 років : поради батькам / В. В. Тищенко, Ю. В. Рібцун. — К. : Літера ЛТД. — 2006. — 128 с.
10. <http://www.logoped.in.ua/>

**2012
РІК**

ХРОНІКИ

МИНУЛОГО 10-РІЧЧЯ

1

2

3

4

5

6

Червень–липень — в Україні і Польщі пройшов 14-й футбольний чемпіонат Європи.

Липень–серпень — у Лондоні пройшли XXX літні Олімпійські ігри–2012.

7 вересня — святкування 200-річчя Бородинської битви.

13 листопада — повне сонячне затемнення в Австралії.

21 грудня — завершується календар майя, і починається нова ера.

Для зручності користування ВГ «Основа» вдосконалила сайт <http://osnova.com.ua>. Відкрито нові регіональні представництва. В інтернет-магазині ВГ «Основа» вперше було проведено суперрозпродаж — знижка становила 40%. 26 червня ВГ «Основа» відсвяткувала 10-річчя своєї діяльності!

Логопедична мозаїка

Сфери життєвості-діяльності	Змістові лінії	ФАО*	Показники розвитку дошкільника	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Засоби забезпечення
Культура	Предметний світ. Світ гри	М П	<p>Порівнює предмети за їх зовнішніми ознаками та складовими, знаходить спільне та відмінне у зображеннях. Розфарбовує дві картинки чи складає їх із окремих частин таким чином, щоб вони стали однаковими.</p> <p>За наслідуванням промовляє ізольовані звуки, звукосполучення, склади та слова, акцентовано виділяючи той чи інший звук.</p> <p>З опорою на наочність, за наслідуванням, а згодом самостійно домовляє спільний звук у кінці слова (<i>ворон...а, мух...а, груш...а; ра...к, замо...к, пієни...к</i>). За умов акцентованої вимови визначає:</p> <ol style="list-style-type: none"> Звук, який зустрічається найчастіше у ряді: <ul style="list-style-type: none"> голосних звуків (<i>о, і, о, у, а, о</i>); приголосних звуків (<i>б, т, б, р, б, б, с</i>); відкритих складів (<i>во, би, но, та, ло; бо, ту, ба, би, но, бу</i>); закритих складів (<i>ом, ис, ок, оп, ат; аб, ир, уб, еб, ук</i>). Спільний звук: <ul style="list-style-type: none"> наголошений голосний на початку слова (<i>овочі, бси, блень</i>); щільний приголосний на початку слова (<i>сир, сова, сом, суп</i>); зімкнений приголосний у кінці слова (<i>салат, кіт, жилет, халат</i>). Перший звук: <ul style="list-style-type: none"> наголошений голосний у простих двоскладових словах (<i>Оля, Іра, Алла</i>); щільний приголосний у простих словах (<i>сова, зуби, хата, фара</i>). Останній звук: <ul style="list-style-type: none"> зімкнений приголосний у кінці слова (<i>кіт, сом, рак, суп</i>). 	<p>Відпрацювання елементарних форм практичного звукового аналізу на фоні ряду ізольованих звуків, зі складу та на фоні слова, попередження на цій основі дикторської, дисграфічної і дислексій (Л, В). Формування навичок звукового синтезу слів простої складової структури (Л).</p> <p>Автоматизація звуків (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленневих операцій аналізу, синтезу та порівняння, зорового контролю, дрібної моторики (Л, В, П).</p> <p>Виховання уважності, посидючості (В, П)</p>	<p>Ігри-заняття, розфарбовування малюнків, складання предметних і сюжетних картинок за допомогою кубиків, пазлів, дидактичні ігри та вправи: «Близнята», «Уважне вушко», «Чи зможеш назвати?», «Яке слово я сказала?» [6]</p>

Сфери життєвості	Змістові лінії	ФАО*	Показники розвитку дошкільника	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Засоби забезпечення
			Утворює слово з 3–4 звуків, названих учителем-логопедом спочатку протяжно (с-с-с, о-о-о, м-м-м — сом), а потім у нормальному темпі (м, а, к — мак). З опорою на наочність, з допомогою педагога, а згодом самостійно, вміє знаходити у ряді слів, що містять певний звук, зайве слово (за умови акцентованої вимови) (<i>шорти, апельсин, мишка, мішок</i>)		
Складова структура слів*					
Культура	Світ гри	М	Бере участь у святах і розвагах групи.	Формування правильної складової структури двота трискладових слів (Л, В).	Ігри-заняття, гра на музичних інструментах, логоритміка, слухання музичних і літературних творів, доповнення віршів і загадок-домовлянок, рухливі ігри: «Веселі жабки», «Коники-стрибунці», дидактичні ігри та вправи: «Лічилочка», «Вправні долоньки»
Люди	Інші люди	П	Лічить одно- та різнорідні предмети у межах п'яти.	Промовляння складів з метою розвитку розпізнавання та розрізнення звуків на сенсорному рівні (Л, В).	
Я Сам	Соціальне «Я»	С	З опорою на зразок відтворює ритмічні малюнки різної складності (/ / /, / / /, // //), виділяє в них наголошений елемент.	Вправляння у вимові відкритих (тих, що закінчуються на голосний) і закритих (тих, які закінчуються на приголосний) складів (Л, В).	
		Ф	Закінчує слово спільним або будь-яким відкритим складом (<i>ми...ша, ло...ша, ка...ша; мали...на, сосис...ка, ри...ба</i>). Спочатку спряжено, а згодом відображено, повторює ряд складів, що складаються: • з різних приголосних, але однакових голосних звуків (<i>ва-ка-на</i>); • з різних голосних і приголосних звуків (<i>ба-ми-ку</i>); • з однакових голосних і приголосних звуків, але з різним наголосом (<i>да-да-да, мо-мо-мо, ту-ту-ту</i>). Повторює дво- та трискладові ритмічні моделі, змінюючи наголошений склад (<i>та-та-та, та-та-та, та-та-та</i>). Спочатку з допомогою педагога, а згодом самостійно співвідносить дво- чи трискладове слово з відкритих складів із певною ритмічною моделлю (<i>со-ба-ка — па-па-па; го-ло-ва — па-па-па; ко-ле-со — па-па-па</i>). Знає, що слово можна поділити на склади; є слова, що мають один (<i>дім</i>), два (<i>му-ха</i>), три (<i>ко-ро-ва</i>) і більше складів.	Удосконалення ритмічності та інтонаційної виразності мовлення; навичок самоконтролю на фонологічному, лексичному та граматичному рівнях (Л, В). Розвиток слухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленневих операцій аналізу, синтезу, порівняння, рухового контролю (Л, В, П). Пропедевтика виникнення Пропедевтика виникнення дисграфій і дислексій (Л, В). Виховання інтересу до ігор-занять, чуття мови (В)	

* Роботу проводять на матеріалі лише тих звуків, які дитина вимовляє правильно.

Сфери життєвості діяльності	Змістові лінії	ФАО*	Показники розвитку дошкільника	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Засоби забезпечення
			<p>Знає, що у слові стільки складів, скільки в ньому голосних звуків. З опорою на наочність і без неї, за наслідуванням, а згодом самостійно, утворює слова з окремих складів (<i>ми, ло — мило</i>).</p> <p>Визначає кількість складів у словах за допомогою плесків у долоні або виконуючи певні рухи (стрибки, присідання тощо).</p> <p>З опорою на наочність, а потім без неї за наслідуванням, а згодом самостійно підбирає складову схему слова до однієї двоскладових слів із відкритими складами (●, ◐).</p> <p>Вживає у мовленні:</p> <ol style="list-style-type: none"> Односкладові слова: <ul style="list-style-type: none"> без збігу приголосних (<i>рак, сир, мак</i>); зі збігом приголосних у кінці слова (<i>вовк, стовп, танк</i>); зі збігом приголосних на початку слова (<i>ключ, слон, клен</i>). Двоскладові слова: <ul style="list-style-type: none"> з відкритими складами (<i>ко-за, ди-ня, ва-за</i>); з відкритим і закритим складами (<i>о-лень, ле-бідь, ві-ник</i>); зі збігом приголосних на початку слова і відкритим складом (<i>сли-ва, пли-та, кві-ти</i>); зі збігом приголосних на початку слова і закритим складом (<i>клу-бок, пря-ник, кло-ун</i>); зі збігом приголосних у середині слова і відкритим складом (<i>лам-па, сум-ка, щип-ка</i>); зі збігом приголосних у середині слова і закритим складом (<i>дель-фін, фон-тан, ін-дик</i>); з двома збігами (на початку і всередині слова) (<i>пташ-ка, клум-ба, книж-ка</i>). 		

Сфери життєвості	Змістові лінії	ФАО*	Показники розвитку дошкільника	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Засоби забезпечення
			<p>3. Трискладові слова:</p> <ul style="list-style-type: none"> з відкритими складами (<i>ма-ли-на, ку-би-ки, со-ба-ка</i>); з чергуванням відкритих та закритих складів (<i>ша-поч-ка, по-душ-ка, ко-пуш-ка</i>); зі збігом приголосних на початку слова і відкритими складами (<i>сні-гурі, кро-ли-ва, пру-жи-на</i>). <p>Зберігає складову структуру слів, незалежно від місця складу в слові та його позиції по відношенню до наголосу (<i>на-сос — сос-на</i>).</p> <p>Запам'ятовує та відтворює ряд з 3–5 складів зі звуками, які правильно вимовляються та не змішуються в мовленні</p>		
Прогнозування на фонологічному рівні					
Культура	Світ гри	М	Малює, ліпить, будує, коментуючи свої дії. Може розповісти про послідовність зображення чи виготовлення предметів [1–3].	Формування операції ймовірного прогнозування на фонологічному і синтаксичному рівнях по пам'яті та за уявленнями (Л, В). Удосконалення вміння зосереджувати увагу на звукоскладовій структурі слова та попередження на цій основі дизорфографій, дисграфій і дислексій (Л, В).	Ігри-заняття, самостійна гра, образотворча, конструктивна діяльність, дидактичні ігри та вправи: «Я почну, а ти — продовжуй», «Домовляйко», «Докажи словечко» [6, с. 262]
Люди	Інші люди	П	Визначає послідовність подій і викладає в ряд відповідні 3–4 сюжетні картинки, складає зв'язну послідовну розповідь за їх змістом, придумує початок чи закінчення історії, спираючись на власний досвід чи фантазуючи.	Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленевих операцій аналізу, порівняння, зв'язного мовлення, фантазії, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Л, В).	
Я Сам	Соціальне «Я»	Х С	З опорою на наочність, а потім без неї, спочатку за наслідуванням, а згодом самостійно:	Виховання інтересу до ігор-занять (В)	
			<ul style="list-style-type: none"> продовжує з допомогою педагога розпочате речення (<i>Максимко з татом назбирали повний кошик лі... (лисичок). У ящику лежать лі... (лиmoni). За вікном зацвіла лі... (липа). На лісову галявину вибігла лі... (лисичка)</i>); продовжує розпочате педагогом речення, самостійно добираючи іменники (<i>Восени білочка запасе... гриби, горішки, шишки</i>); 		

Сфери життєвості	Змістові лінії	ФАО*	Показники розвитку дошкільника	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Засоби забезпечення
Культура	Свіг гри. Предметний світ	П М Ф	<p>Упізнає за контурним, силуетним або пунктирним зображенням, у перевернутому вигляді предмет, називає його; домальовує відсутні частини.</p> <p>В умовах контурного зображення та накладання одного предмета на інші (2–3) уміє вирізнити та назвати кожен із них. Викладає зображення із складових (структурні елементи предмета) або рівних частин (розрізані зображення):</p> <ul style="list-style-type: none"> • за зразком — методом накладання; • за зразком — без накладання; • за зразком-силуетом — методом накладання; • за зразком-силуетом — без накладання. <p>Домовляє рядки чистомовок, самостійно добираючи слова, відповідні змісту і рими (но, но, но — сонце світить у...вікно). Може назвати кілька слів, що починаються на один і той самий склад (со — сова, совок, собака, сокира, сорока, сосиски, сонечко, соломка).</p> <p>Уміє, спочатку за наслідуванням, а згодом самостійно, утворити ціле слово:</p> <ul style="list-style-type: none"> • з двох (трьох) відкритих складів, названих педагогом із певною паузою (му, ха — муха, мо, ло, ко — молоко); • з кількох (не більше чотирьох) звуків, вимовлених педагогом із певною паузою (с, и, р — сир, с, у, п — суп). 	<p>Формування навичок цілісного читання складів за модифікованими відповідно віку, українському правопису та логопедичному висновку тестовими таблицями А. С. Шперн, М. Б. Покровського (Л, В).</p> <p>Формування навичок цілісного читання слів методом багаторазового зорового споглядання та співвіднесення написаного з реальним предметом і попередження на цій основі дизорфографій, дисграфій і дислексій (Л, В).</p> <p>Автоматизація та диференціація звуків (Л, В).</p> <p>Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, пам'яті, мисленевих операцій аналізу, синтезу, порівняння, зорового, рухового контролю, прогнозування по пам'яті та за уявленнями (Л, В, П).</p> <p>Виховання інтересу до абетки та навчання читанню в цілому (Л, В)</p>	<p>Ігри-заняття, спостереження, тіньовий театр, ліплення, змальовування, зафарбовування літер, сюжетно-рольові ігри: «Магазин», «Супермаркет», дидактичні ігри та вправи: «Впізнай предмети», «Домалюй», «Склади картинку», «Читайлик»</p>
Читання слів різної складності					

Сфери життєвості діяльності	Змістові лінії	ФАО*	Показники розвитку дошкільника	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Засоби забезпечення
			<p>Розрізняє на слух слова-пароніми, може пояснити значення деяких з них (<i>мишка — це маленька сіра тваринка, миска — це посуд, схожий на глибоку тарілку</i>).</p> <p>Проявляє інтерес до вивісок у торгових і громадських місцях («Кафе», «Продукти», «Хліб», «Іграшки»).</p> <p>Знає, що той, хто читає, багато знає. Проявляє інтерес до книжок, вивчення літер.</p> <p>Вміє бережливо поводитися з книгою.</p> <p>Знає букву, з якої починається його ім'я, може образити її (намалювати, зліпити, викласти з будь-якого матеріалу тощо).</p> <p>Впізнає деякі букви за їх графічним зображенням, старанно перемальовує, зображуючи найвні деталі та їх просторове розташування.</p> <p>На простій сюжетній картинці знаходить предмет, схожий на знайому букву (<i>О — сонечко, колесо, голова, скельця окулярів</i>).</p> <p>Знаходить знайому графему серед інших (спочатку далеких, а згодом оптично схожих) з опорою на постійний зразок, а потім без нього (<i>О серед О, Р, С, Ф, О, В</i>), вказуючи на неї, закреслюючи, підкреслюючи, обводячи пальчиком або олівцем чи розфарбовуючи.</p> <p>Впізнає знайому букву в умовах зашумлення різної складності (лінії різних типів, крапки, плями, за частиною (половинкою), зображення у вигляді живих чи неживих предметів (<i>к — хлопчик відставив у бік ліву ногу та підняв ліву руку, с — половинка бублика</i>)).</p> <p>Спочатку за наслідуванням, а згодом самостійно, у заданій послідовності викладає в ряд 2–3 букви розрізної абетки (<i>УА, СОМ</i>).</p> <p>Розглядає на таблиці склади і читає за педагогом відповідні звукосполучення, утворені з:</p> <ul style="list-style-type: none"> • голосний + голосний (АУ); 		

Сфери життєвості	Змістові лінії	ФАО*	Показники розвитку дошкільника	Спрямованість корекційно-розвивальної роботи	Засоби забезпечення
			<p>• приголосний + голосний у відкритому складі (МУ);</p> <p>• голосний + приголосний у закритому складі (АК).</p> <p>Від знайомої написаної голосної, проспівуючи її, веде пальчиком до знайомого приголосного, т. ч. утворюючи склад (а-а-а — м ⇒ ам, у-у-у — х ⇒ ух, о-о-о — п ⇒ оп), повторно читає цілий склад. Знаходить відповідне зображення на позначення записаних і прочитаних звуконаслідувань (ам — їсть малюк, ух — втомлено зітхає дідусь, оп — промовляє дівчинка, спіймавши м'яч).</p> <p>З опорою на таблицю складів читає за педагогом відкритий склад, знаходить відповідне зображення, назва якого починається з цього складу (де — дерево, ли — лимон, шу — шуба).</p> <p>Серед розрізаних карток відшукує дві частини зображення і складає його; перевернувши частини зображення, з допомогою педагога читає утворене слово (ми-ло — мило, мо-ре — море).</p> <p>З допомогою педагога, а згодом самостійно читає слова, утворені з повторюваних складів (ма-ма, ба-ба).</p> <p>Уважно читає і перемальовує склади. Знає, що від зміни однієї літери чи порядку літер змінюються як самі слова, так і їх значення (лис — ліс; мак — рак — так — лак — бак — гак; сир — рис).</p> <p>На картках впізнає прости за структурою слова, які багаторазово демонструє та називає педагог.</p> <p>Знама'ятовує і навчається співвідносити написане слово з реальним предметом. «Читає» разом із педагогом, слідкуючи очима за указкою та називаючи вставлені в текст зображення предметів у потрібній відмінковій формі</p>		